

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 02 | pp. 135-141 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

TURIZM SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI

Baxshilloev Javoxir Sherzodovich

Qarshi davlat universiteti,

Iqtisodiyot fakulteti, Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi talabasi

E-mail: javohirbaxshullayev1@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqola turizm sohasini rivojlantirishda innovatsion jarayonlardan samarali foydalanishning nazariy va metodologik masalalarini o'rganadi. Maqolada, turizm sohasida innovatsiyalarni joriy etishning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari, shuningdek, ularning barqaror rivojlanishdagi roli tahlil qilinadi. Innovatsion jarayonlarning tasnifi, ularning turizm qo'llanilishi, va rivojlanish istiqbollari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada turizm sohasidagi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi muvaffaqiyatli tadqiqotlar va misollar keltiriladi.

Kalit so'zlar: Turizm, innovatsiyalar, rivojlanish, barqarorlik, iqtisodiy aspektlar, ijtimoiy aspektlar, texnologiyalar, innovatsion jarayonlar.

Kirish Turizm sohasida innovatsion jarayonlarning ahamiyati bugungi kunda yanada oshib bormoqda. Jahon miqyosida raqobatning kuchayishi va sayyohlik ehtiyojlarining o'zgarishi tufayli zamonaviy turizmning rivojlanishi uchun yangi yondashuvlar va innovatsiyalarni joriy etish zarur. Innovatsion jarayonlar sayyohlikni yanada qiziqarli va samarali qilish, yangi xizmatlar va mahsulotlar taklif etish imkoniyatini yaratadi. Ushbu maqolada turizm sohasini rivojlantirishda innovatsion jarayonlardan qanday samarali foydalanish mumkinligi, shuningdek, bu jarayonlarning nazariy va metodologik asoslari o'rganiladi. Maqolaning maqsadi — turizm sohasida innovatsion jarayonlarni tatbiq etish orqali iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlashdir. Bunda bir qator nazariy yondashuvlar va amaliy misollar orqali zamonaviy turizmni rivojlantirishning muhim jihatlari va istiqbollari ko'rib chiqiladi.

1. Turizm sohasidagi innovatsion jarayonlar

Innovatsion jarayonlar — bu yangi g'oyalarni, mahsulotlarni va xizmatlarni ishlab chiqish, joriy etish va yaxshilash jarayonidir. Turizm sohasida innovatsion jarayonlar, avvalo, sayyohlar ehtiyojlarini qondirish va raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan.

Turizm sohasidagi innovatsion jarayonlar quyidagilardan iborat:

1. Yangi xizmatlar va mahsulotlar ishlab chiqish:

Masalan: 2020 yilda "Airbnb" sayti o'zining turli xizmatlarini kengaytirish orqali sayyohlar uchun unikal tajribalarni taklif qila boshladi. Ular "Online Experiences" dasturi orqali sayyohlar bilan mahalliy mehmonlar o'rtasida muloqot va tajriba almashishni

ta'minlaydilar. Bu sayyohlar uchun o'ziga xos tajribalar yaratadi va mahalliy jamoalarni qo'llab-quvvatlaydi.

2. Texnologik innovatsiyalar:

Masalan: "Booking.com" va "Expedia" kabi onlayn bron qilish platformalari mijozlarga yuqori sifatli xizmat ko'rsatish uchun sun'iy intellektdan foydalanmoqda. Ular foydalanuvchilarning qiziqishlariga mos ravishda tavsiyalar berish va sayohatlarni yanada qulaylashtirish uchun mashinani o'rganish algoritmlarini ishlab chiqmoqdalar.

3. Yashil turizm:

Masalan: "Tui Group" sayyohlik kompaniyasi 2021-yilda o'zining yashil sayohatlari dasturini joriy etdi. Ular ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalangan holda turistik xizmatlar taklif qilishmoqda, shuningdek, sayohatchilarni tabiiy resurslarni saqlashga undaydigan dasturlarni ishlab chiqmoqda.

4. Ijtimoiy innovatsiyalar:

Masalan: "G Adventures" kompaniyasi mahalliy jamoalarni qo'llab-quvvatlash maqsadida turistik yo'nalishlarga ijtimoiy masalalarni hal qilishga qaratilgan sayohatlar taklif qiladi. Ular sayohatchilarni mahalliy aholi bilan muloqot qilishga va ularning madaniyatini o'rganishga yordam beradigan dasturlarni taqdim etadilar.

5. O'zaro ta'sir:

Masalan: "Klook" platformasi orqali sayohatchilar o'z sayohatlari davomida boshqa sayohatchilar bilan tajribalarini baham ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu esa innovatsion xizmatlarni taklif etish orqali yangi imkoniyatlar yaratadi.

Ushbu jarayonlar turizmni yanada jozibador qilish, sayohatchilarga yangi imkoniyatlar taqdim etish va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

1-jadval

Innovatsion platformalar

Innovatsion jarayon	Platforma	Amalga oshirilgan yil
Yangi xizmatlar va mahsulotlar ishlab chiqish	<i>Airbnb</i> kompaniyasi "Online Experiences" xizmatini ishga tushirish	2020
Texnologik innovatsiyalar	<i>Booking.com</i> va <i>Expedia</i> sun'iy intellekt va mashinani o'rganish algoritmlarini joriy etish	2021
Yashil turizm	<i>TUI Group</i> kompaniyasi ekologik barqarorlik dasturini joriy etish	2021
Ijtimoiy innovatsiyalar	<i>G Adventures</i> kompaniyasi mahalliy jamoalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan sayohatlar taklif qila boshlash	2022

O'zaro ta'sir	Klook platformasi sayohatchilarga o'z tajribalarini baham ko'rish imkoniyatini taqdim etish	2023
---------------	---	------

1. Yangi xizmatlar va mahsulotlar ishlab chiqish:

- **2020-yil:** *Airbnb* "Online Experiences" dasturini ishga tushirdi.
- **Natija:** Sayyohlar va mahalliy aholining o'zaro aloqasi oshdi.

2. Texnologik innovatsiyalar:

- *Booking.com* va *Expedia* sun'iy intellekt va mashinani o'rganish algoritmlaridan foydalandi.
- **Foydalanuvchilar soni:** *Booking.com* – 28 milliondan ortiq joy bron qilish imkoniyati.

Yashil turizm:

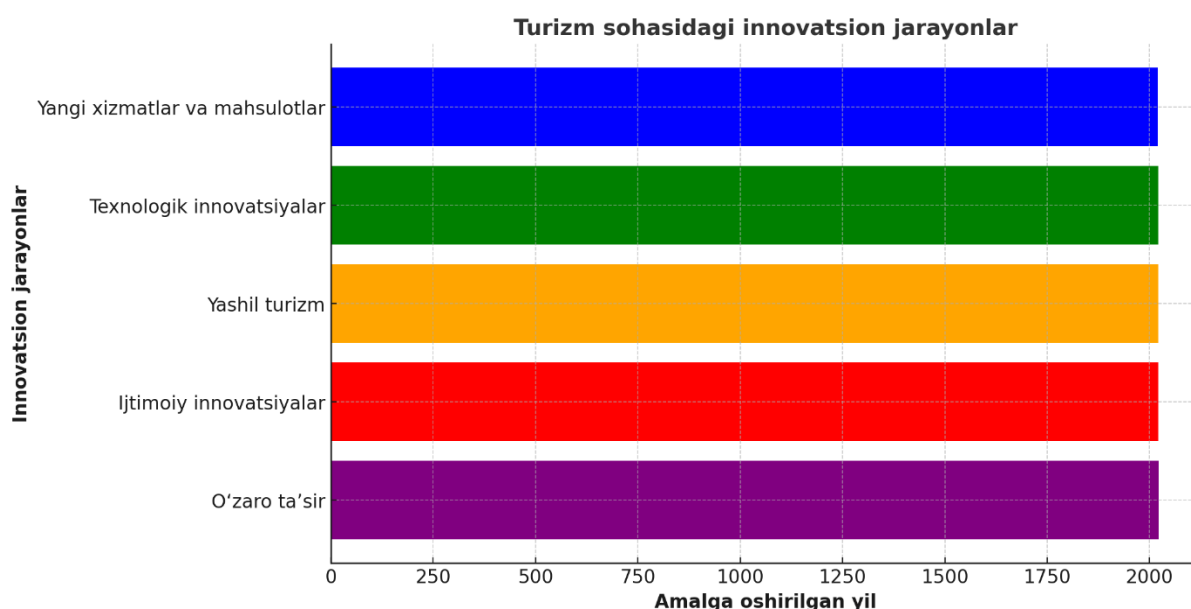
- **2021-yil:** *TUI Group* ekologik barqarorlik dasturini joriy etdi.
- **Ekologik loyihalar soni:** 100 dan ortiq.
- **Qayta tiklanadigan energiya ulushi:** 30% ga oshdi.

Ijtimoiy innovatsiyalar:

- *G Adventures* mahalliy jamoalarni qo'llab-quvvatlaydigan turistik yo'nalishlar yaratdi.
- **Mahalliy jamoalar soni:** 50+ mamlakatda faoliyat yuritadi.

4. O'zaro ta'sir:

- *Klook* sayohatchilarga tajribalarini baham ko'rish imkoniyatini berdi.
- **Sayohat xizmatlari soni:** 350,000 dan ortiq.

1-rasm. Turizmدا innovatsion jarayonlar

1. Turizm sohasidagi innovatsion jarayonlar

Innovatsion jarayonlar — bu yangi g'oyalarni, mahsulotlarni va xizmatlarni ishlab chiqish, joriy etish va yaxshilash jarayonidir. Turizm sohasida innovatsion jarayonlar, avvalo, sayyohlar ehtiyojlarini qondirish va raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan.

Innovatsion jarayonlarga o'z hissasini qo'shgan olimlar

1. Joseph Schumpeter (1883-1950):

Avstriyalik iqtisodchi, innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi aloqani o'rgandi. U "yaratuvchi buzish" nazariyasi orqali innovatsiyalar yangi mahsulotlar va xizmatlarning paydo bo'lishiga olib kelishini ta'kidlagan. Schumpeterning fikricha, innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanish va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Turizmda bu nazariyani qo'llash, yangi yo'nalishlar va xizmatlar kiritish orqali sayyohlikni rivojlantirishga imkon beradi.

2. Clayton Christensen (1952-2020):

AQShlik olim, "buzuvchi innovatsiya" kontseptsiasining yaratuvchisi. Uning tadqiqotlari, raqobatbardosh tashkilotlar qanday qilib yangi bozorlarni yaratish va mavjud bozorlarni buzish orqali muvaffaqiyatga erishishi mumkinligini ko'rsatadi. Turizm sohasida bu innovatsiyalar, yangi texnologiyalar va xizmatlar orqali raqobatchilarni o'zgarishga undaydi.

3. Peter Drucker (1909-2005):

Menejment va innovatsion strategiyalar sohasidagi mutaxassis. U innovatsiyalarni muvaffaqiyatli boshqarish va samarali natijalar olish uchun zarur bo'lgan yondashuvlarni ishlab chiqqan. Druckerning fikriga ko'ra, tashkilotlar innovatsion jarayonlarni boshqarish orqali o'z xizmatlarini takomillashtirishlari va yangi imkoniyatlar yaratishlari kerak. Turizmda bu yondashuv yangi xizmatlar va tajribalar orqali mijozlar ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi.

4. Henry Chesbrough

"Ochiq innovatsiyalar" nazariyasini ishlab chiqqan olim. U tashkilotlarning innovatsion jarayonlarga boshqalar bilan hamkorlik qilish orqali qanday foyda olishlari mumkinligini ko'rsatadi. Turizm sohasida bu, sayyohlik kompaniyalari va mahalliy jamoalar o'rtasida hamkorlik o'rnatish orqali yangi imkoniyatlar yaratishni o'z ichiga oladi.

5. C. K. Prahalad (1941-2010):

Iqtisodchi va menejment nazariyotchisi, "bazaviy piramidada" yashovchi iste'molchilar bozorini o'rganish orqali innovatsion jarayonlarga e'tibor qaratdi. U innovatsiyalar va xizmatlarni aholining barcha qatlamlariga taqdim etish uchun xizmatlar va mahsulotlarni qanday rivojlantirish mumkinligini tushuntiradi. Bu yondashuv turizm sohasida ham mavjud: sayyohlar uchun yangi xizmatlar va mahsulotlarni joriy etish orqali yangi bozorlarni rivojlantirish.

Ushbu olimlarning yondashuvlari va nazariyalari turizm sohasida innovatsion jarayonlarni tatbiq etishda muhim rol o'ynaydi. Ular yangi g'oyalar va xizmatlarni ishlab chiqish, yangi bozorlarga kirish va raqobatbardoshlikni oshirishda yo'l ko'rsatadi.

2. Innovatsion jarayonlarning nazariy asoslari

Turizm sohasidagi innovatsion jarayonlar, asosan, yangi xizmatlarni taklif qilish va mavjud xizmatlarni yaxshilash orqali sayyohlarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Innovatsion jarayonlarni tushunish uchun bir nechta asosiy elementlarni ko'rib chiqishimiz mumkin:

1. Innovatsion g'oya: Yangi yoki mavjud xizmatlarni taklif etish g'oyasi.

2. Tadqiqot va rivojlantirish: Innovatsion g'oyalarni amalga oshirish uchun tadqiqot va rivojlantirish jarayoni.

3. Bozorga kirish: Yangi xizmatlarni bozorga chiqarish jarayoni.

4. Xizmatning takomillashuvi: Mavjud xizmatlarni takomillashtirish va yangi xizmatlar kiritish.

Ushbu jarayonlar o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiradi. Quyida ketma ketlikda berilgan innovatsion jarayonlarning qanday bog'langanligini ko'ramiz.

Ushbu jarayonlar o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiradi. Quyida berilgan ketma-ketlik orqali innovatsion jarayonlarning qanday bog'langanligini kuramiz: Innovatsion g'oya > Tadqiqot va rivojlantirish > Bozorga kirish > Xizmatning takomillashuvi.

3. Turizm sohasida innovatsion yondashuvlar

Turizm sohasida innovatsion yondashuvlar quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

1. Texnologiyalarni joriy etish: Sayohat va turizm xizmatlarida yangi texnologiyalarni joriy etish.

2. Sifatni yaxshilash: Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish uchun innovatsion yechimlar.

3. Barqaror rivojlanish: Ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan innovatsiyalar.

1. Innovatsion Jarayonlarning Asosiy Bosqichlari

Ushbu yunalishlarda innovatsion jarayonlarning asosiy bosqichlari va ularning rivojlanish yillari ko'rsatiladi.

1. Innovatsion g'oya > 2010: "Smart" turizm g'oyasi paydo bo'lishi

2. Tadqiqot va rivojlantirish > 2015: Raqamli texnologiyalarni joriy etish

3. Bozorga kirish > 2019: Online bron qilish tizimlarining rivojlanishi

4. Xizmatning takomillashuvi > 2021: COVID-19 pandemiyasi va xizmatlarda yangi normaning joriy etilishi

Tavsif:

2010: "Smart" turizm g'oyasi paydo bo'ldi, bu innovatsion yechimlar orqali sayohatchilar tajribasini yaxshilashga qaratildi.

2015: Raqamli texnologiyalar, masalan, mobil ilovalar va veb-saytlar orqali xizmatlarni taklif etish jarayoni tezlashdi.

2019: Online bron qilish tizimlarining rivojlanishi, sayohatchilar uchun qulayliklar yaratdi.

2021: COVID-19 pandemiyasi, turizm sohasida yangi normaning joriy etilishini talab qildi, masalan, sanitariya va ijtimoiy masofa qoidalari.

2. Turizm Sohasida innovatsion yondashuvlar

Ushbu yunalishlarda turizm sohasidagi innovatsion yondashuvlarning rivojlanishi va yillari ko'rsatiladi.

Texnologiyalarni joriy etilishi bevosita sifatni yaxshilash va barqaror rivojlanishga olib keldi:

2018: Innovatsion ekoturizm dasturlari joriy etildi, bu ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan.

2020: Sayohat xavfsizligini oshirish uchun innovatsion yechimlar ishlab chiqildi, masalan, smart kartalar va sanitariya qoidalari.

Xulosa va takliflar: Turizm sohasini rivojlantirishda innovatsion jarayonlar va texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Innovatsiyalar sifatni yaxshilash, xizmat ko'rsatish jarayonlarini tezlashtirish va mijozlar talablariga moslashishni ta'minlash imkonini beradi. Masalan, onlayn rezervasyon tizimlari va mobil ilovalar orqali turizm xizmatlari yanada qulay va interaktiv bo'lib bormoqda. Bundan tashqari, innovatsiyalar barqaror rivojlanishni ham ta'minlaydi. Ekologik toza transport va energiya samaradorligini oshirish orqali tabiiy resurslarni tejashga erishiladi. Bu jarayonlar, o'z navbatida, mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va mahalliy aholi uchun turizmdan foydalanish imkoniyatlarini oshirishga yordam beradi. Tarixda innovatsiyalar sohasida muhim hissalar qo'shgan olimlar va tadqiqotchilar, o'z navbatida, ilm-fan va texnologiyalarni birlashtirib, turizmni rivojlantirishda yangi g'oyalar va strategiyalar ishlab chiqishga yordam bermoqda. Ularning innovatsion yechimlari turizm sohasidagi raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Natijada, turizm sohasida innovatsiyalarni joriy etish nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikka ham xizmat qiladi. Ular kelajakda turizm sanoatining yangi yo'nalishlarini ochish va mijozlar ehtiyojlariga yanada moslashgan xizmatlar ko'rsatish imkoniyatini yaratadi. Umuman olganda, innovatsion jarayonlar va texnologiyalar turizm sohasini yanada rivojlantirish, mijozlar tajribasini yaxshilash va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayonlarni faol qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish orqali turizm sohasining kelajagini yanada porloq qilish mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). Marketing Management. Pearson Education.
2. Morrison, A. M. (2011). Marketing and Managing Tourism Destinations. Routledge.
3. Fuchs, M., & Weiermair, K. (2004). Demand in Tourism: A Review of the Concepts and Models. In *Tourism Management* (Vol. 25, pp. 251-267).
4. Hall, C. M., & Page, S. J. (2014). The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space. Routledge.
5. Baker, M. (2006). The Marketing Book. Butterworth-Heinemann.
6. González, J. A., & Garay, L. (2006). The Impact of New Technologies in the Tourism Sector. In *Technological Advances in the Tourism Industry* (pp. 15-30). Springer.
7. Leung, D., & Tan, C. (2013). The Impact of Information Technology on the Tourism Sector. In *Tourism Management* (Vol. 36, pp. 91-103).
8. Poon, A. (1993). Tourism, Technology and Competitive Strategies. CAB International.
9. Buhalis, D. (2000). Marketing the Competitive Destination of the Future. *Tourism Management*, 21(1), 97-116.
10. Sigala, M. (2015). Social Media and Customer Engagement in the Tourism Industry: A Case Study. *Journal of Travel Research*, 54(4), 436-452.
- Onlayn manbalar
11. World Tourism Organization (UNWTO). (2021). Innovation in Tourism: A Global Perspective. <https://www.unwto.org>
12. OECD. (2020). Tourism Policy Responses to the COVID-19 Crisis. <https://www.oecd.org>
13. Toshev, N. J. Mintaqada turistik aglomeratsiyalar rivojlanishining ilmiy-uslubiy va nazariy jihatlari. O'zbekiston qishloq va suv xo'jaligi. ISSN 2181-502X Maxsus son-2. 2023. Pages 101-103 Agrar-iqtisodiy, ilmiy-ommabop jurnal. 30.12.2013-y. 201/3-sonli qarori.

14.Toshev.N.J. Way to improve the optimal location of the tourism agglomeration on the base of modern models. Central Asian journal of innovatsion on tourism management and finance. Volume: 05 Issue: 08/ December 2024. ISSN: 2660-454X. Pages 737-748 <https://cajitm.centralasianstudies.org/index.php/CAJITMF/article/view/813/843>

15.Toshev.N.J. Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish vositasi sifatida turizm aglomeratsiyasining ahamiyati. Biznes ekspert. 12 (192)-son, 2023. Iqtisodiy ilmiy-amaliy oylik nashr. Pages 62-64 12.04.2013-y. 0507-son.

16.Toshev.N.J. Mintaqada turistik aglomeratsiya turizm xizmatlari bozoridagi asosiy indikatorlari sifatida. Xorazm ma'mun akademiyasi axborotnomasi. Pages 61-64 2024-1/2. ISSN 2091-573 X 29.12.2016-y 223/4-son qarori.

17.Toshev.N.J. Qashqadaryo viloyati eko turistik aglomeratsiyasiya infratuzilmasining tahlili. Aktuar moliya va buxgalteriya hisobi ilmiy jurnali. 2024, 4(10), Vol. 4 Issue 10 | Pages 48-53 | ISSN: 2181-1865.

18.Toshev.N.J. Mintaqada turistik aglomeratsiyalarini tashkil qilishning diversifikatsiya tahlili. Science and education in agriculture. November 2024. Volume 11, Issue 11. ISSN: 3030-3222. Pages 235-242.

19.Toshev.N.J. Qashqadaryo viloyatida turistik aglomeratsiyasini optimal joylashtirish bosqichlari. "Yangi O'zbekiston iqtisodiyoti" 8-son 2024-yil. Pages 33-37 ISSN 978-9943-5256-3-4. 04.07.2023 yil № 340/5).

20.Toshev.N.J. The value of optimal location of agglomeration in the development of tourism in the region. Academic research in modern science. 2024 3(49), Pages 77-82. <https://zenodo.org/records/14439660>

21.Toshev.N.J. Increasing the economic efficiency of tourist agglomerations. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2024. 3(22), Pages 94-98 <https://doi.org/10.5281/zenodo.14439738>

22.Toshev.N.J. [Mintaqa turistik aglomeratsiyalari sayyohlik industriyasi ob'ektlarining ilmiy uslubiy nazariylari](#). Innovative academy. Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: muammolar va yechimlar" nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya. 2024 3(2), Pages-11-16, <https://doi.org/10.5281/zenodo.10677445>

23.Toshev.N.J. Turistik aglomeratsiyalarni iqtisodiy samaradorligini oshirish. Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: muammolar va yechimlar" nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya. 2024. 3(14), Pages 128-131, <https://doi.org/10.5281/zenodo.14437933>

24.Toshev.N.J. Mintaqada turizmni rivojlantirishda aglomeratsiyani optimal joylashtirishning dolzarbligi. Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: muammolar va yechimlar" nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya. 2024. 3(14), Pages 51-54, <https://doi.org/10.5281/zenodo.14438003>

25.Toshev.N.J. Qashqadaryo viloyatida turistlar oqimini simulyatsiya qilish orqali infratuzilmani rivojlantirish. Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: muammolar va yechimlar" nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya, 2025 <https://in-academy.uz/index.php/zdift/article/view/42597>

26.Toshev.N.J. Qashqadaryo viloyatda turizm aglomeratsiyalarini optimal joylashtirish uchun algoritmik yondashuv. Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: muammolar va yechimlar" nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya, 2025 <https://in-academy.uz/index.php/zdif/article/view/42599>

Copyright: © 2025 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

